

gény felé, akkor könnyen zavarba is jöhet az olvasó, kiváltképp, ha a fentebbi belátásokhoz még az az esztétikai öröm is társul, amit egyik-másik remekbe szabott mondat vált ki. Am mindezzel együtt talán még pörébben mutatkozik meg az önconkítás okozta hiány: ha ennyi potenciál van ebben a szövegghalmazban, akkor miért nem lett belőle mégis igazi regény? A nyelvileg és narratológiaiilag egyaránt működtetett destruktív eljárás mellett nem jelenik meg a szövegvilág konstrukciója, így pedig egy több redukciót elszenvedett írásfolyamat kapunk, amely bár izgalmas elemzési szempontokat kínál fel, de ugyanazzal a gesztussal mutat rá saját fogyatékoságaira is. De hát ilyen paradox minden – zehuze.

Deczki Sarolta

IPOPZENEKA

A Bëlga együttes (Zigilemezé)ről

Hol van már a tavalyi hó?

Tavaly se volt hó.

Milyen a Bëlga együttes (*Zigilemeze*)? Yo.

Yo – de még nem elég könnyed, nem elég súlyos. Nem elég laza, nem elég sűrű. Nem elég zenei, nem elég költői – de maradjon a következő lemezre az átütő siker, az észrevétlen paradigmaváltás. (Remélem, igaz a hír, hogy a címe TANDZENE lesz;-) A ZIGI folytatja a Bëlga figyelemre méltó hagyományait. Remek a fiúk, csodálom őket, ahol tudok, tanulok tőlük. Nekem egy kicsit túl ándergrándos-kultos, és kevésbé popos, ahol meg igen, ott a kommersz módján. Mert a kommerszet tematizálják, nagyon helyesen, nagyon frissen, érzékenyen, megbízhatóan – de kicsit dogmatikusan, némi szubkultos göggel, körülményesen, olykor zene- és táncellenesen. Éppen ha jól nyomják a fiúk – miért ne táncolhatnak közben meglepő mód szemérmes tudós lányok vagy rátarti elitművészek? Igényes prolik, megújulni vágyó anyukák?

Minden megvan hozzá, de ez még nem az igazi zeneka.

Mert azért itt még mindig szigorú értekezések vannak, tudományos kutatómunka, szocio-

lógiai terepmunka, kulturális antropológia, fundamentál-ontológia, ami nagyon is szükséges persze, de még nem elég kommunikatív. Nem elég gazdaságos, nem elég demokratikus, nem elég szabad. Helyenként nem is jó. Helyenként, jobbára, igen. Távolról nem jó, csak közelről. Az egész, együtt jó, de ahhoz meg kell hallgatni az összes számot. Jogos igény lehet – mindenki tanuljon meg tanulmányozni –, de a tanulmányok még kicsit hosszadalmasak és szárazak, nemigen lépnek el az empirikus anyagtól.

Főként zeneileg. Sok a parodisztikus, és kevés a saját. Sok a kritika, és kevés a tézis. Sokat időzik az alacsonyban, és szinte sosem emelkedett.

Sorba megyek a számokon. És ezek kapcsán az általános ügyeken.

Az alpárit, a trágárt nem találok annyira poénosnak, hogy annyira meghatározó legyen, hogy már-már kül legyen. Fontos funkció, de annyi más stílusjegy is fontos. Nincs jó hatással rám, amikor azt érzékelem, hogy az alpárit, a trágárt, a gyalázkodást stb. önmagában és önmagáért szereti a hallgatóság, és biza' van úgy. De (mondja a sorok között bujkáló eszeta) inkább szépen játszani kellene velük/rajtuk és e korlátolt érdeklődésükkel/-ükön, mintsem „kielégíteni” őket. Ez már régebben is sikerült, hol meg nem. A (track01) Sz. L. B. (alias SZI-ÉT LESZEL BOASZVA) című „szám” (csak szöveg, nő hangszer, afféle intró), ha jól megnézzük, -hallgatjuk, a jó változat. Illeszkedik az együttes, a lemez repertoárjába, a műfajba, felmutatja a Bëlga szokásos erényeit: szocio „életkép”, némi beleéléssel és némi parodisztikus távolságtartással, ami így együtt már elég a jóságos iróniához. Viszont miért ez a nyitó „szám”? Az időben kibontakozó – irodalmi, filmes, zenei, színházi stb. – műveknél az alkotók ha akarják sem tudják elkerülni, hogy a mű eleje és vége kitüntetett jelentőséggel (ne) bírjon az egészre nézve; valamiképp reprezentálja, szituálja azt. Az eleje és a vége szerkezeti, azaz határhelyzeténél fogva irányítja az egész mű értelmezését. Érzékeny pontok: ahol a mű és a világ összeér, ahol esztétika és etika, ahol poétika és politika.

„Sokkal jobb, sőt mit nem mondok: épületesebb a lemez annál, hogysem egy adrenaliban fürdőző izomagy háborús monológjával indítsák” – ez persze „kicsit” drámai, ennél fogva igazságtalan (iróniasüket) megfogalma-

zás. De még ennél is drámaibban borzasztó lehet maga a szám például azoknak (a tömegeknek), akik csak drámait (ezen belül is inkább tragikus) fogyasztanak, legyen az minden lukból folyó pártviszály, katasztrófa bárhol, X betegsége, Y halála, munkahelyi intrika, mindennapos családi veszekedés, akik tehát tipikusan iróniasüketek, és akik ha hallják ezt a nyitászámot, nem hallgatják meg a többi számot is, pedig van köztük olyan is, amit még az ORTT is, szülői felügyelet nélkül is ajánlana. De az Sz. L. B.-től például a normálisnak mondható szülők zöme is féltene a gyerekeit. Hát kell ez? Oké, nem elég szabadok, derűsek, bátrak – de épp ezért. Mondom, semmi baj az Sz. L. B.-vel, ott a helye a repertoárban – köszönet a szíves előadásmódotért a művész úrnak: az utánzás is pontos, meg a kritikai távolságtartás is pontos, együtt érző is, meg szellemes is, szépen gyalazza a gyalázkodást –, viszont epizódként.

Másfelől persze a Bëlga éppem mint (dicséretesen) szociálisan érzékeny kénytelen foglalkozni környezetének valóban túlárado alpáriságával. Mert a környezet, ugye, magyar, mely igen káromkodós a népek között, és igen szexcentrikusan, mintha a kettő mélyen összefüggne.

És ha ráközelítünk a „számra”: ugyanez a szerkezet. A dolgok közepébe, vagyis egy free-style rap (azaz rögtönzött versmondás) végébe vágva kezdődik: „...szádba / elvittem a dzsekimet a bába / ellopták bazmeg / bőrből volt nem hiába.”

Erre a többiek fíknak, gúnyolódznak, „...jééé-ööö, bazmeg, úristen, mekkorát toltál, baaa...”, szörnyülködnek. Aztán egy másik rapper aszongya, „...jóvan, jóvan, akko most én jövök, jóvan?nnna, akko kezdem...”, megköszörüli a torkát, megigazítja nem létező nyakkendőjét, és belefog a produkciójába (a költőkben ősidők óta erős a versenyszellem), az „adrenalinban fürdőző izomagy háborús monológjába”. A végén a többiek elismeréssel adóznak a valóban szépen kivitelezett gyakorlatnak. Az utolsó hang egy reccs, ahogy kikapcsolják a mikrofont. Az első hang is, az első szó, a „szádba” első szótagjába csúszva. A szám épületes, didaktikailag gondosan összerakott. Az első dalnok maga van múnuszban, méltán vív ki nemtetszést. A második dalnok úgy mutat meg egy múnuszos embertípust vagy stílust, hogy aki érzékeli, az már többé nem lehet így múnuszos. A elismerés és a teljesítmény harmóniában van, ritka pillanat a for-

télyos frusztra igazgatta világokban – kár, hogy pont ezek szereplőit riasztja el a szám tutira.

Viszont, hogy félreértés ne essék, rögtön utána jön a (track02) KAVBOJ meghökkentően bumfordi, amolyan sváb–bajor–tiroli–kunsági–ukrán, valamint mórckás humorú „country”-ja. Szintén van néhány erénye, de mindent összevetve elég alacsony szám. Kb. Sas József és/vagy Koós János magassága. Az ocsmány és a vicces milyen jó kis pár, erre tesz egy kísérletet a költő. A zenei alap is vicces, egyszerű, népszerű sémák érintetlenül, helyenként egy-egy effekt. Ebből a kombinációból is gyorsan kiderül aztán, hogy az ocsmány mint olyan érdektelen, értelmetlen – ami kellemetlen benne, az az, hogy mint ilyen mégis a figyelmed előterébe tolauskzik, időt rabol az érdekestől, az értelmesstől, a mosolygóstól, a fenségestől, a csodástól. A vicces meg olyan, mint a libidó: majdnem bármit megszáll. Jótékony természetű, de kicsit nihilista.

A népszerű pedig nem a kényszerűen rossz – mindenki tud példát mondani, hogy egy kkúrva jó szám népszerű is. Vagy fordítva. Gógós elitisták és sznobok gondolják, hogy a népszerű szükségképpen alacsony színvonalú, akik vagy tehetségtelenek, vagy/és azért nem teszik közkinccsé tudásukat, mert csak ők akarnak belőle kaszálni. Ez az irigység- és lenézéselví, deficités neuró-para magatartás, ez az ostoba „filozófia” ragaszkodik hozzá leginkább és tesz a legtöbbet azért, hogy a tömegkultúra a rossz ízlés kultúrája legyen.

Általános kérdés a Bëlga számainak többségével kapcsolatban: miért nincs több zene? Miért táncellenes – a jó és legnépszerűbb számokat kivéve? Legfőképp: miért hagyja a gagyiban a zenei anyagot? Miért nem játszik vele/rajta? Minden műfaj jó, kivéve az unalmasat.

És ez nem Titusz-probléma, hanem koncepcióprobléma. Mert Titusz megbízható, ízléses, jól tesz alájuk, de szerényen, engedi a fiúkat beszélni, de talán túlságosan is – lehetne több szerepe. Vagy még egy DJ-t ráengedni az anyagra... Csak hogy ne mondassák a rossz nyelvek, hogy a Bëlga nem tud megújulni...

Nemkülönben a (track03) FELVESZEM A NYÚ-JORK JENKIS KABÁTOM. Egy már-már lagziellenes előhang után szociodokumentumok következnek (vidéki) lagzi témakörben. A szövegek nem annyira parodisztikusak, mint inkább szemelvények. Egy-két helyen gúnyos reflexiók úsz-

nak be, de már maga a szemelvénygyűjtemény is a gúny emlékműve. Pontos, érzékeny kritikának is mondhatjuk. Kitűnő dolgozat, értőn és igényesen dolgozza fel anyagát, noha talán túlságosan a gagyira koncentrált. Ebben megint csak jó partnere a zene, és a zene szolgáltatja megint a felismerést, hogy: (az érzékeny és pontos dokumentarizmuson túl) miért is csak a gúny, a szarkazmus, a lesajnálás? Nem is az, hogy nem jogos a kritika, hanem hogy kizárólagos. Zeneileg a lakodalmas betétek (a refrének) nem többek és nem kevesebbek, mint lakodalmas betétek. Még egy gagyikazettás-magnó-tompaságot is rátesznek – szép, szép, legyen szociokabaré is, de legyen zene is! Miért ne lehetne lagzиеlemekből összetenni valamit olyat, amiben nemcsak a kritizált silányságát hallhatjuk kihangsúlyozva, hanem villant valamit a kiskunsági vagányoknak, hátha tényleg szeretnének a lagzijukon is – tánconiiii!!! Bár így is, úgy is elő fog kerülni a szám konkrét lagzikon, ahogy az „Ó, Szolgáltató!”, az SMS LOVE című szám refrénje is azonnal letölthető volt csengőhangként a mobilodra.

A (track04) MELÓS páncos zenei hátteret kapott. A szöveg meg markos-nádasos. (Az Irigy Hónaljmirigy vagy Laár Pour Galla-Dolák stb. is gyakran kísért. Ez nem lesajnálás, csupán műfaji megjegyzés.) DJ legyen a korongján, aki rá vagy alá tud tenni valamit, amire szexi és bájos nők (és férfiak) is rezdülnek. Na és? Kit érdekel? Jó, csak mondom.

A (track05) BOROS alapja a karibi lakodalmas, a reggae, és sem ígér túl nagy zenei változatosságot, de azért ez jócskán a felhasználóbarátabb számok közé tartozik. Laza, egyszerű, derűs, még egy kis dallamocska is belefért – na és a pozitív mondanivaló és a jó lelkiismeret ragyog rajta, mint szeptemberi napfény a fűtőn: „...chardonnay chardonnay / a mátraaljai németh-chardonnay / igyál fröccsöt nyáron de ebbe a borba / ne tegyél semmit ebbe nem kell a szóda / de botrány hogy nem tér ki a btk / arra hogy emberiségellenes büntett a vbk / 25 fölött kólát a borba / nem rak már senki maximum az orrba / tisztán nyomom szóda nélkül tisztán nyomom / legalábbis portugíser fölött haver én tisztán nyomom / ha te azt mondod az alföldön csak pancsolt bor van / mondok valamit hülyegyerek ott van a frittmann / úgyse fogod megkóstolni hába mondom neked / ha borra mindig egy nonstopban baszod el a pénzed / piros marlbit szívva csinálja a borát / tokajon a 100 pontos áts kar-

csi a király / bock valér gere zsoltsi nú dzsenerésen / a franciáknak üzenem hogy legyenek résen / a présen a présen / mert keményen tolják a fiatalok a nú dzsenerésen / legalizáld legalizáld / a borból a minőséget legalizáld legalizáld...” ...és így tovább, megy az észosztás, a helyes életmódra, pozitív gondolkodásra nevelés. A végére még egy aszúdedes család(köz)i idill betét is sikeredett. És egy szerelmi vallomás? Vagy a Dominika az egy borfajta? A slágeres tónus indokolt. A borkultúra gyors, látványos és nagyszerű fejlődésen ment át kies hazánkban, ami mily jó és példaértékű így a rendszermegváltás zaklatott éveiben.

Épületes ez a szám is, vagyis tanító célzatú, didaktikailag gondosan kidolgozott. Az irónia itt is jolly joker. Összeérnek a szálak, nem szétzaggadnak. Nem oldódik fel minden egyetlen nagy dogmatikus ellentétben. A régi világban azt mondták volna: posztmodern. A romantikus a falusi kiszgazda szerepében. A hippi a kisvárosi kispolgár szerepében. A bëlga hiphop rapper az ihletett nemzeti vatesz szerepében. Hiszi, hogy a verseny és az együttműködés nem zárja ki egymást, mint azt a hidegháborús időkben (nem) hitték, sőt. Meg lehet említeni a mindennapok hőseit, hivatott borászokat, de nem azért, hogy megfojtsa őket az ősi vallon irigység és flamand lehúzás, hanem mert tényleg sokakat lehetne említeni. A tájegységek elősorolásából hiányolom szülőföldem, a lány völgyeségi dombok déli lejtőit alkonnyatkor, bár addig is, amíg a honi főlobbigerátor-mogulok meg nem teszik „az év felfedezettjének”, a völgyeségi borok max fele-, de inkább negyedannyiba kerülnek, mint átlag eszemadta villányi termékek, miközben ugyanolyan megbízhatóak – és, hipp-hopp, itt-ott már nonstopokban is felbukkannak.

A (track06) HELLO, BAZ MEGYE szintén az épületes számok egyike. A hazaszertet egy megnyilatkozása. Nem rossz szám, szimpatikus meg minden, még drága munkahelyemet (Miskolci Egyetem), sőt a csajom gyermekkorának varázslatos helyszínét stb. is megéneklí egy lány rímpárban: „barcika is jó hely / sátoraljaiújhely”, de zeneileg lehetne feszeőbb. – Mi lenne, ha két nővel bővílné a zenekar?

A (track07) DAL A MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLTEZHEZ szintén az épületes-didaktikus vonalat nyomja, de szélsőségesen. Mondanivalójával csak egyetérteni tudok: ismerd és szeresd a madarakat! Környezete-

det! Tanulj az isteni Természettől, egoista majom, zombi ember! Vicces szám, némi dadaista akciófilinggel. Már eszembe se jut a fixa ideám. A zene. Ami jótékony hatással van minden diskurzusra. A zenei, az ironikus, az erotikus – nem szinonimák, de együtt fordulnak elő az etikaival, az esztétikaival, a politikaival, a poétikussal, a játékosossal... Szóval egy kicsit hosszú a szám. A negyedik percnél már, a negyedik hallgatásnál. A környezetudatos magatartásra nevelés nemes feladatát a ZSOLTI, A BÉKA című korábbi Bélgá-klasszik (szintén icipicit hosszú, viszont kitérően lehet rá/alá keverni valamit, de magában is megél bármely táncos bulin) hatékonyabban teljesíti, mert zeneibb szám. Népszerű is. (A YouTube nézettségi adatai alapján a legnépszerűbb. Utána: EGY, KÉT, HÁ; SZERELMES VAGYOK; A GYALOGLÁS VÉGE; NEMZETI HIPHOP; AZ A BAJ.)

Sok mindentől lehet jó egy zene, de az egyik legbiztosabb jel, hogy táncra indít. A tánc elemi. Például kivisz a hétköznapi, viszonylag szigorúan szabályozott mozgásrendből. A neurotikus görcsös, feszült, szorongó, stresszes izmait és mozgáskultúráját lelazítja, felszabadítja. Tükröt mutat az istenképmásnak, stílust, eredetiséget követel. Szigort, pontosságot, gyakorlást, önátadást a ritmus tiszta gépiességének. Reflektálatlanságot, önreflexiót. Hétköznapiságot, eksztázist, természetességet. Aki időről időre táncol, az jobb ember, mint aki nem. Hoppá. Nemcsak ezen múlik persze, de attól még igen szignifikáns az összefüggés.

A (track08) JENŐ szintén inkább a Voga–Turnovszky vonal, keserédes dal a SINGING IN THE RAIN dallamára, a YELLOW SUBMARINE hangszerezésére, egy beázásra és arra, hogy nem jön ez a fasz Jenő, a vízvezeték-szerelő. Hofi Géza is kedvelte volna ezt a számot. Ha ez a népszerű félkabarés-félzenei hagyomány masszívan jelentkezik az alkotók érdeklődésén, hát legyen, attól lesz csak érdekes, hogy hiphop is. Már önmagában az a tény is, hogy a szám több távol eső hagyományt/számot idéz meg és dolgoz össze (hiphopot ezúttal pont nem), zeneivé és otthonossá teszi, még akkor is, ha a zene – ismét csak – parodisztikusan kommersz. A szám végén Jenő is megszólal a telefonban – szinális; hódolat érte.

A (track09) PUPUTEVE viccesen indul, a néni a kívánságműsorban kéri a számot, Tibornak küldi 22. házassági évfordulójuk alkalmából,

majd szépen átsiklunk egy beindulás *bass*be, ami viszont azonnal leáll, és nem is jön vissza, mert jön az okoskodás, ami viszont (a tett halála és) nem áll le a szám végéig. Dadaisztikus hablaty, három versszak, közöttük pedig különféle magyar könnyűzenék legpunnyadtabb pillanatait idéző varázslatos betétek, nem túl érdekes szószaporítás. A zárósrópárt azért kiemelem: „*azt mondta a nejem / milyen má a fejem*”.

Ahogy a PUPUTEVE-ből, úgy a (track10) MIT PARODIZÁLSZ? című számból is teljesen hiányzik az épületes. Inkább antididaktikus. Ez egyáltalán nem baj, a változatosság is szórakoztat. Noha veszélyesebb, mert ilyenkor felerősödik a paródia és az ironia, a kritika és az önkritika szerepe. Ez se baj, noha fokozottabb figyelmet és bölcsességet igényel. Hanem az a baj a MIT PARODIZÁLSZ?-szal, hogy idegesítő. Nyilván szándékosan. Kötelező ándergrándos gyakorlat. A DADA KIÁLTVÁNY szerint is elviselhetetlen műveket kell alkotni, vagy a kemény kapitalizmus-kritikus Adorno is azt mondta, hogy a szép a status quo legitimációja, de nagyjából ez a filing jellemzi a pontot is.

A szám első versszaka nemigen érthető (a vége igen: „*üzenem, hogy dislexia*”). A második egy agresszív, menősködő, szörnyen cinikus „sikerfilozófia” – csak a kultosok nehogy élesen értsék! – paródiája. Ám csupán a sors ironiája folytán ez, vagyis a szerzői szándék ellenében. Eszerint ugyanis – lehet, hogy a kultosoknak félig igazuk van? – a dalmok eljártssa azt az ördögyszeret, amit a buta újságíró (?) rávetített. A harmadik versszak a felszínes újságíró vagy/és műsorvezető direkt gyalázása. A refrén fe Lugosi Laca leghisztérikusabb manírjait idézi – a Bizottságban sem az idegesítőt szerettem. Nem igazán áll össze a szám. Meghökkenve látom ugyanakkor, hogy a ZIGILEMEZ-ről ez (eddig) a legnépszerűbb. Hatvanszor népszerűbb ez az ideges és szerénytelen szám, mint a szerény és laza CALIFORNIA (HIPHOPZENEKA) – ez súlyos *morbus hungaricus*, valamint *neurotico-paranoidicus* tünet.

No! Hát eddig nem a népszerű meg a pop mellett érveltem? De. Mosmeg az a baj? Nem egészen. Persze a „népszerű” meg a „pop” sem szinonim, hát még a „népbetegség”. Attól, hogy az influenza vagy a rák oly elterjedt, még nem népszerű, sem nem pop. A MIT PARODIZÁLSZ? kétségkívül a zeneileg gondosabb számok közé tartozik. De kétkem, hogy ez lenne népsze-

rúsege oka. Az első versszak és a refrének hisztis üvöltözése alatt egy enyhén diszharmonikus hangzású minimál alap megy, a második versszak alatt egy poposabb hangzású minimál alap, a harmadik alatt meg tán a kettő együtt. Rendben, de semmi különös. Klip készült a számhoz, ez sokat számít. Noha például a HAZAKÍSÉRLEK című korábbi (ugyancsak minimál, de nem rossz) szám klipje jobb, mégis alacsony a nézettsége.

Semmiképp sem a nehezen érthető első versszak miatt fut a szám, bár nyilván fontosak az itt-ott elcsíphető modatok, hívószavak, „*te most elhúzol innen, mert láb alatt vagy*”, „*újságíró*”, „*ha valamit nem értek*”, „*írónia*” stb. A második versszaknál kitisztult a szöveg is meg a zene is: „*itt az idő nem a te időd hanem az én időm / a te nőd most nem a te nőd hanem az én nőm / oké ha nem vagyok dzsentilmen / kipicsázom nem játszok pléde ment / diszkós bűdös kurvát csinállok belőle / akit a hiphoposok vesznek majd előre / mindenem túl vagyok a született poszt / kifirkálom a beteg családod / most édesanyádra hüllerbajszot / monalisa apád szá-jába kunszt / kiverem a csipát a csajod hátára / te meg majd jól lenyalod azt mehettek a hányásba / idejössz nekem hogy ez gúny vagy komoly / döntséd el baszd meg magadnak faszom / tudom te is tudod hogy akinek az inge / ennyire feltételezem nem vagy hülye / ha akarom patkány diszkós patkány / ha akarom metál hevi metál / ha akarom hiphop ha meg úgy hogy funky / akármilyen lehetek ha le akarsz szopni / mit parodizálok kit figurázok / úgyse tudod eldönteni miről magyarázok / mit parodizálok kit figurázok / ha akarom a seggimmel mindenkit lehányok / gyerekkorom óta készülök itt erre / ne állj az utamba mert el leszal temetkezve / a és igen hogy a spanod a múltkor a faszomat csinált / te vagy a beteg és és nem én / te vagy a beteg és és nem én / te vagy a beteg és és nem én / te vagy a beteg és és nem én / temittemittemittemitparodizálsz?*”

Ha valaki hallott már legalább öt Bélga-számot, nem ijed meg ettől, sőt megnyugtat: nem kell megijedni. Rendesek egyébként a srácok, Friderikusban is benne voltak, Fókuszban is, ott is tanúbizonyságot tettek róla. Magánemberként mindegyik szemérmes, dolgoznak rendesen, szabadidejükben pedig ezt csinálják, arról énekelnek, ami a legtöbb embert is érdekli. Ha viszont valakinek ez az első Bélga-szám, amit hall, lehet, hogy félreérti. Kb. pont úgy, ahogy a kultosok. Csak ő megijed ettől, a kultosok meg épp ezért ápolják a kultuszt.

A harmadik versszakkal az a baj, hogy nem bélga, hanem igazi bunkómagyar, parodisztikus távolság nélkül. Az a fajta góg, (gy)alázás, fikázás, amely ellenséget akar, megvált(oztat)-hatatlan rohadékokat, és amelyet oly jól ismerünk a magyar politikából éppúgy, mint a köz- és magánélet bármely szférájából, és amely az egyik legsúlyosabb tünete (volt!, eddig): a *morbus hungaricus*nak. És amelyet máskor a Bélga oly szépen kezel. Azt, hogy a hihetetlenül jó magyar újságírásról is születessen egy hihetetlenül jó Bélga-dal, inkább akadályozza, mint segíti ez a leoktató tiráda.

És akkor vegyük elő harmadszorra is azt a második versszakot. Itt, ugye, megint csak az ocsmány, az alpári, no meg a geci mint olyan, valamint átvitt értelemben, és hasonló fontos problémák kísértének. Az EGY, KÉT, HÁ című korábbi szám, a náंबर tú Bélga-hit nyomvonal. (Meg is idéződik, ennek refrénjével zárul a MIT PARODIZÁLSZ?) Ez a szám furcsa mixben hozta a bulvár- és polgárszaggató keménykedést – „*egy, két, há, kurva anyád / négy, öt, hat, kapd be a faszt / hét, nyolc, kilenc, tíz, nyeljel gecit / vagy négy-öt decit*” – és az épületes-didaktikus szótart, amely ezúttal nem szép tájak, lányok, madarak, borok dicséretét zengte, hanem a – mi csodáét is? Na mindegy, nem aggódom, hogy a káromkodás és a szex meccsét melyik nyeri. Mindenesetre a fiúk nagyon betolták a szám mögé az egót meg az identitást, amire ráerősített, hogy a hiphopban úgyszólván elemi műfaji követelmény a közszemérmésértés. Hasonlót látunk a MIT PARODIZÁLSZ?-ban is. AZON EL LEHET GONDOLKODNI, hogy ezt a szöveget ki mondja, kik mondják – túl sok realiztikus megoldás nincs. Ezek a beszélő alanyt érintő bizonytalanságok természetes velejárói az ironiának – de itt inkább csak zavaros lesz az ügy. Nagyjából azért, mert a legvalószínűbb értelmezés – a rapperek/dalnokok eljátsszák a (geci vagy buta?) újságíró rájuk vetített paranoid projekcióját – szerinti alany viszont túlságosan „hiteles”. Túlságosan hasonlít a harmadik versszak beszélőjére, vagy az EGY, KÉT, HÁ „bevállalós” fenegyerekére. Aki a szabadszájúság apostola, csak az nem derül ki, hogy a káromkodás, a gyalázkodás, főleg mint állandó stíluselem, amint azt oly sok polgártársunk esetében láthatjuk, egyáltalán nem a felszabadultság, a felszabadítás műfaja, ellenkezőleg, a frusztráltságé, a hisztérikus korlátoltságé. És bizony, mennyien

csinálják ezt már-már életforma-, világnézet-szerűen: káromlása, gyalázása mindennek, ami adódik, állandóan. De ne csak bántsuk őket: tőlük is lehet tanulni, például azt, hogy különösen akkor szokott ideges(ítő) lenni valaki, ha ő nem oldott meg egy problémát, amit másokon próbál leverni.

Az irónia azért gyógyító, mert áthangolja a rossz megnyilvánulásokat. Áthangolja, áthangszereli, átdolgozza, átértelmezi, új összefüggésbe, új történetbe helyezi. A rossz megnyilvánulásokat, szokásokat, megoldásokat. Amikből a jó fejeknek is van elég, a rossz fejeknek meg annyi, hogy szórják a világba, vegyen át más is belőle, ők nem bírnak ennyivel. Az irónia anti-háborús alakzat: felszívja, megemészti a háborús (a tragikus) konfliktust. Az irónia vicces és szép alakzata annak a játéknak, amely legyőzi a háborút. Olyasmi, amit a csapat neve is szimbolizál, vagy legalábbis könnyen asszociál, hogy ugyanis se nem flamand, se nem labanc, se nem román, vagy tán egészen mindegyik. Az irónia azt jelenti, hogy nem vagyok áldozata egy „kibékíthetetlen” ellentétnek valamelyik „oldalón”, amiből csak kettő lehet, és amiből csak egy a frankó. Nyitott vagyok azzal szemben is, amit elutasítok. Átengedem magamon betegársaim tüneteit, hadd tanuljanak, hogyan kell meggyógyulni belőlük. A paródia ezért lényeges elem: tudom utánozni is a hülyeségeket, meg kifigurázni is, ellépni tőlük. A másikat is: a magamét is. A paródia képessége elsődrendű jelentőségű: intenzív másikra figyelmet igényel, önmagam alakításának könnyedségét stb. Amire a „többségi”, a normatív „normális” – vagyis a neuró, a para és a neurópara – legharcosabbjai képtelenek, és főleg ettől betegek. Irónia nincs a paródia képessége nélkül, aki pedig valami rosszat találna az iróniában, az valamit nagyon nem ért, jellemzően például „összekeveri” a cinizmussal. Az ironikus résztvevő és együttérző is, meg távolságtartó és független is – ezek nemhogy nem zárják ki egymást, hanem egymás létfeltételei.

(Track11) GET ONE RHYME. Szép bemutatása az üres női csajoskodás és az üres férfi csávós-kodás üres poétikájának. A cukros és a keserű mély összefüggésének. A kövér pitbull és a kövér perzsamacska örök barátságának. SZÜK SÉ GED WAN RHÁM, GED ONE RHYME. Kicsit a SZERELMES VAGYOK című korábbi, vicces és népszerű szám nyomvonala. De igen szikár, száraz szám ez is.

Persze ott van például a Pharcyde RUNNIN’ című száma, ahol a süket is hallja, hogy hiphop és zene és tánc milyen jól hathatnak egymásra. De az is van, hogy a hiphop mint olyan elég száraz zeneileg. Hivatalból, műfaji szabályként. Virtuális kontextusa nem a stúdió, sok spéci hangszerrel és előre megírt dalokkal, hanem a baráti összejövetel, a buli, bármely kézügybe eső tárggyal és spontán költői produkciókkal. Ez az „amatőrismus” azonban jellegzetesen „afro-amerikai”, vagyis feka, vagyis – mozgósítsuk csak igaz pozitív előítéleteinket – ritmikailag kifogástalan, laza, játékos, igényes, eredeti, népi és zsigerből „profi”, továbbá zeneileg (vö. mozgásilag) őszeni. (Vö. cigány.) Aztán persze a hiphop nagyon is stúdió- és elektronikus és dj-zene is. Inkább, mint a ZIGILEMEZ. A GET ONE RHYME zeneileg túl egyszerűre sikeredett. Ami benne van, az nem rossz, a hossza is megfelelő, mégis olyan, hogy nem szívesen hallgatom sokszor. Nyilvánvaló értékei vannak, mégis, valahogy nincs benne feloldozás. Feloldozás a zeneiben. Csak a keménykedés.

A (track12) SMS LOVE című szám nagyon szépen kivitelezett dolgozat. A pszichológiai és szociokulturális elemzés nagyszerű benne, például nők és kislányok mobilhasználatán jelentkező neuró-para tünetek feltérképezése, és egy hatásos kis negatív utópia poétikus felvillantása a refrénben. Ízléses szám, a paródia és az irónia termékeny egymásba tűnései. A zene egyszerre melodikus és harmonikus, no meg persze parodisztikusan gagyi. Az előadó, a dalköltő, a hiphopper jól ismeri anyagát, benne van, beszél a nyelvet, kitűnően érzékelteti empátiáját, kedvességét is, de ragaszkodik az őszinte véleménynyilvánítás szabadságához és a „Bunkóoltás Legkirályabb Rétora” babérkoszorúhoz. De milyért ilyen szomorú a szám? Mert hosszú. Ez is, egy kicsit. Az is igaz, hogy a balladák hosszúak. A végén a klasszik kislánykórus: „Ó, mondd meg, hogy áll / az egyenlegünk! / Ó, Szolgáltató! / Ezért fizetünk! / Mondd, hol váltható / egy új akció! / Ó mondd meg nekünk, / mi az opció!”

A (track13) KÉSZÜLJ FEL A HANGULATRA egy szép diszkósláger palóc tájszólásban. Felvilágosítás felvidéki lakosoknak buli témakörében. Ez a szám társadalmi célú hirdetésként is mehetne a tévécsatornákon, ha lenne hozzá egy szép klip és ha a Magyar Szociális, Belügy-, Művelődési, Ifjúsági és Sport-, valamint a Szlo-

vák, Román és Szerb Kisebbségügyi Minisztériumokban lenne valakinek egy csöpp jókedve.

A zene az északgermán zengőpop stílusirányzatra hajaz, csillog-villog, mint Mozart és Andy Warhol. Bemutatja a zombi elitkultnak az eleven népművészetet, és a zombi konzervatívizmusnak az eleven liberalizmust. Megengedi a rockereknek a popot, a poppereknek a rockot, a rockosoknak a világenét, deathmetálosoknak a flamencót. „*Hā ūz ūlet hābzolnaad nāgy kānaallāl, / Hāllgāssaa meg, ellaatlāk paar tānaacsāl / Szombāt estig tōcsd fōl ā ruhātaarād, / Vāsāltāsd ki ānyaaaddāl ā gātyaaadāt / Aallītsd be voxszāl ā frizuraadāt, / Borotvaald szēpre ā szākaallādāt / Szōlj āpaadnāk, ādjā odājā buksaaajaat, / Āzutaan meg kīrd el āz Octavoaat / Lāssān indulj, vīgyaaz, ne kāpārjaa’ / Maosk is hāgynaak, hogy āluggyaa’ / Hā motorkaan mīsz, legyen naalād hājtaasi / Ne szaaguldjaa’ nem vāgy te Tālmaacsi / Elbāmbūsz, meg is vān ā kārāmbol, / Oszť mājđ nīgý dārābbān hūzunk ki ā Gārāmbōl / Odāīrsz ā dīszkō utcaajaabā, / Tekerheted ā hāngerōt csutkaarā / Aallj le egy bīztonsaagos utcaabā, / Ā pārkolaasnaal vīgyaaz ā pādkaarā / Innettōl ā bāraatom folytāsā, / Aatādom ā mikrofont, hogy mondhāssā / Kīkīkīszūljē’ fel ā hāngulātřā, / Ne hāllgāssaa’ ā buzerāntřā / Hā ā Becherovkā nāgyon draagā, / Vaasaa-rolj be elō ā Jednotaabā’”*

Csak egy icipicit kellett volna meghúzni, kb. 4 percesről 3 percesre, és még egy-két icipici zeneeffektet rakni rá, és akkor teljesen oké lenne. Még ezzel a „politikailag inkorrekt”, mindazonáltal többségi érzületet képviselő icipici kiszólással is a refrénben. Akárhogy is, a KÉSZŰJ FEL A HANGULATRA A MIT PARODIZÁLSZ?-szal szemben méltán slágerszáma a ZIGILEMEZ-nek.

A (track14) PIPITÁNC fura szám. Céges rendezvények alkoholban és nosztalgiában dagonyázó közönségéről és – számára. Szövege is, zenéje is alighanem dokumentarista. Ez a műfaj kimaradt az életemből, de érzem, ilyen szövegeket és témákat (Valika produkciójától a tombola-nyereményhúzásig) lehetetlen csak úgy költeni, ezek az életből vett, talált szövegek és témák kell legyenek. A tipikus-sematikus nyálas-popos zene is igen élethű lehet hozzá. De itt is hiányolom a zeneibb szellemet, a játszadozást, a komolyanvételt. A jóvátételt. Ha úgy tetszik: a műfaj megváltását. Az, hogy ez a nyálas-popos tipikus-sematikus viszonylag érintetlenül marad, mintha az alpári irányítói fogékonyság egy másik megnyilvánulása len-

ne. A PIPITÁNC zenéjében is van szellem és érdesség, de valahogy mégis a gúny hangjai túl erősek benne ahhoz, hogy tényleg jó szám, *I mean: jó szám* legyen. Minél inkább táncolnál rá, annál inkább terajtda gúnyolódna. Ez gyakran kísért a Bēlgánál, de legtisztábban talán Sickratman *EVVEL A DALBAN* című száma mutatja fel a problémát: a dal tökéletes, nagyszerű paródiája a cukros-nyálas sanremói avagy kordagyörgyös-aradszkyaslászlós, nemritkán apostolos-mátépéteresbe hajló stílusirányzatnak, ám éppen mint tökéletes paródia zár ki mindenemű zenei és szövegi együttrezdülést. Az az együttrezdülés, amit a paródia nagyszerűsége kelt, 99%-osan kritikai jellegű. Viszont a kritikai jelleg tartós 7x7% fölé kúszása elveszi a helyet a produktívástól. Csökken a felszabadító, nő a bénító hatás.

A (track15) *DE SZAR ITT ÉLNI* az összes bēlgás didaktikus elemet és témát felvonultatja: „*Na mi van itt, nézz körül / Aki valóban körülnéz, örül / Nagykörúton végigmegegyek / Az isten szerelmére ó mennyi jó nő / Bizony mennyi jó nő, bizony mennyi jó nő / De vidéken is, whá, ugyanannyi jó nő / Dunakanyar, mediterrán Szeged / A Balatonon sem csak útorlázni lehet / Van itt lepke, de nincs medve / A sasnak is itt van szaporodni kedve / Kerecsensólyom, tűzokmadár / A barátom is látott már tűzokmadárt / Fürdőben gyógyító hatású termál / Ha még nem voltál, egyszer menj el már / Kevés földrengés, hurrikán alig / Vagy vegyük például az asztali teniszt / A statisztika megnyert 25 BEK-et / Bizony még a Real-Madrid-nál is többet / Vízilabda, kajakenu, öttusa, vívás / Azt kell nézni, mi a faja, nem azt, mi a szívás / Teljes joggal elvárom, hogy ne rinyáljon senki se / Mer’ a boldogsághoz több se kell ide / Mint szilvágombóc, pontyhalszlé / Egy szép feleség és jó borból kis mennyiség / Ipari nagy mennyiség, pálinkából mennyiség / Gyönyörű tájból, lányokból mennyiség / Akinek ez nem tetszik, tényleg, menjén innen el / Na de barátom, nyugodtan, tényleg / Elmész, rájössz, visszajössz, haver vagy / Itt semmiből se csinálunk mi problémát / Szeretjük egymást mint a sárgarépat / Itt vannak a világon a legszebb lányok / De szar itt élni / Itt vannak a gyönyörű, sokféle tájak / De szar itt élni / Világhírű az ország borkultúrája / De szar itt élni / Messzeföldön híres a magyarok kajája / De szar itt élni.”*

Kicsit közhelyes, de attól még igaz lehet. Az igazi romantikus csak úgy, mint az igazi magyar, bevállalja, hogy számol a polgári középosztály gyengéivel és értékeivel is. És ez egyál-

talán nem azt jelenti, hogy felhagyna mindenféle rejtélyes, csodálatos, borzasztó, hihetetlen stb. dolog szenvedélyes kutatásával. – Persze a világ minden táján jelentős mennyiségű legszebb lány tanyázik és szaladgál, és éppúgy nagyon kellett az európai és egyéb vérfrissítés a magyar szőlőfajtáknak („*Chardonnay, chardonnay...*”), mint a kajakultúrának, ahogy a pacalpörkölt mellé is jól jön egy kis háromfajta rafinált idegenszívű saláta. De ez a költői túlzás a nemzeti önértékelés alacsony színvonala, valamint a magyar(országi) lányok, borok magas színvonala miatt védhető, és remélhetőleg a gasztronómiai fejlődés üteme sem lassul, és remélhetőleg a külföldre menési kedv is emelkedik, hogy láthassanak a magyarok tényleg gyönyörű, sokféle tájakat.

Hosszú-hosszú szám, és végig ugyanolyan. Monoton reggaea-alap, pitty-punny, pitty-punny, pitty-punny, egyet jobbra, egyet balra. Ennyire nem kéne bevállalni a polgári közép gyengéit. Ezt leszámítva, a Bélga nagyjából helyénvalóan magyar. Legalábbis például abban, hogy a panaszkodós, fikázós, lamentálós, projektív, ellenségeslő, vádaskodó, veszekedő, gyűlölködő, beszomorodó, bekeseredő tónusokat és beállítódásokat, ami a magyarok – különösen a nagyon magyarozók – kommunikációjában oly túlnyomó (volt eddig:), a bēlgák nem kultiválják; ellenkezőleg, parodizálják és ironizálják. Igyekeznek pozitív, örömevlő beállítódásokat kultiválni. A népszerű NEMZETI HIPHOP is jelezte ezt: radikális is, kiegyensúlyozott is, vicces is, komoly is. A szám a magyar ilyen-olyan jobboldali retorikák szellemes paródiája, de afelől is aligha van kétség, hogy a fiúk éppen ezért őszintén köszöntik (a végén) a csán-gó breakeseket, székely deszkásokokat, vajdasági fallfirkászokat, felvidéki zsványokat. Ahogy a ZIGI-n BAZ megyét és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet. Ahogy általában is igaz hazafiként végzik magas szintű néprajzi és kultúraelemző munkájukat, dicsérik a jót, és gúnyolják a rosszat. Még azt is megengedhetik maguknak, hogy (az elején) hasonlóan köszöntsek Jobbágy Ferit, Trianon Tagadó Tibi alias 3T-t, Népi Jóskát, Bakonyi Betyár Sanyit, Jobbos Tibit, Táltos Bandit. Köszöntse már egyszer valaki őket, aki nem bunkó. És jó, ironizálnak rajtuk, de ha egy szép napon egyszer csak *kapják, vágják, érzik, érzékelik, táncolnak, lazulnak, megteszik, hallják, fogják, megvan,*

kenik, tapasztalják, frankón, követik, attól fogva nem fognak haragudni érte.

Nevéhez híven a Bélga semmiképp sem esik abba a rémisztő negativizmusba, amely oly mélyen áthatja a magyar társas viszonyokat, mint amilyen magasan is. Odafönn mindenki kőkeményen önző és korrupt, ugye, egyrészt, másrészt meg ha én ott lennék, ugyanezt csinálnám – „a hatalom” / a pénz / az ember / a világ már csak ilyen. A hangos többség ezzel az arcátlansággal traktál – amely pont annyira igaz- (ságtalan), ahányan és amennyire „hisznek” benne; amely pont annyira valószínű, ahányan és amennyire eszerint élnek, gondolkodnak és cselekszenek. Itt van különös jelentősége annak, hogy mennyi a kritikaiban (és mellett) az eredeti-alkotó-játékos aránya. Ha sok a kritikai, és benne a megvető, elítélő, dühödő, akkor féltő, hogy beleolvad az általános negativizmusba. Ennél nagyobb veszélyt keveset tudok elképzelni mainapság, ezért lényeges minden olyan műfaj, stílus, érzés, irány, ami pozitív, ami nem rossz példákat bírál csak, hanem jó példákat mutat. És persze negativizmus nemcsak fenn is, lenn is, de jobbra-balra is; nem tiszteli még a flamand-vallon határokat sem. Mía mia „*miaszar ezena magyarugaron* – tette fel a kérdést az emlegetett ex-bēlga, és így felelt rá: – *az hogy mindenki hülye a jobboldalon*”, és nagyjából igaza is lett volna volna, ha ebben a legjelentősebb szerepe nem éppen a „szoclib oldal” szinte tagolatlan fensőséges gögénének lenne; amely pedig mintha masszívan egy ostoba és hisztérikus jobboldalban (és Félmagyarországban) lenne érdekelt: ilyennek láttatja, mindig, ilyennek akarja. 18 éve nem képes javítani rajta, egy jottányit sem, sőt: akkor mire a gög? (Jobbra át, jó fejek! Belülről bomlászatok a létező Fideszt!) Nem, a gög a legnagyobb ellensége a demokratikus és liberális érületnek. Ahogy persze kereszténynek se lehet nevezni senkit, semelyik „oldalon”, aki nem a Mester egyik legfőbb tanácsa szerint él: szakítsd meg te a kódobálást, a bosszúk és a gyűlölködés pusztító köreit. Mutass jó példát, és megszüntetted az átkot, ami visszazállt rád, valahányszor elhagyta ajkadat. Légy pozitív és kedves, és nem kell többé megvigasztaltatnod, mert örömdömbben sírsz. *Ceterum censeo*: oláh, tót, rác, sváb, héber, brazil hiphopzenekák, szevasztok!

A (track16) METASLÁGER is érdekes dal. Kéreményvonalas szám. És mégis derűs szám. Egy-

részt kőkemény Heidegger-mondatok kopognak a gúnyosan édeskés és kicsit hamiskás éneklés lágységában. Jellegzetes Heidegger-mondatok, az a kicsit rossz poétika, az a pöf-feszkedő, az a túl szigorú „sajátlagos” stílus – de mégis, nagyon is értelmes mondatok, a dalnok hallhatóan érti őket, és elmondja hallgatóinak, hogy mi a helyzet ezzel a pipi-popi stílusirányzatocskával, amelyet 13 éves lányocskák ha hallgatnak, akkor a neveletésükre feltétlenül jó hatással lesz a METASLÁGER. Másrészt mégiscsak afféle romantikus szám, mert egyszer csak hirtelen és észrevétlenül elhallgat Heidegger, és egy bugyuta szentimentális dalrefrénben folytatódik, de a kettő mégis úgy cseng össze, hogy segít annak a 13 éves lányocskának gondolkodni. Riszpekt. Kicsit túl szigorúak azért a bácsik, de a szám hossza megfelelő.

A (track17) CALIFORNIA (HIPHOPZENEKA) az a szám, ami felé a száraz dogmatizmusra oly hajlamos Bëlgának mennie „kell”, ők is tudják, ezért tették a végére. Nem is a szöveg miatt – egyszerű szavakkal elmondják, hogy születnek a számok –, hanem a zene miatt. És a zene (ezúttal) sem az a hivalkodóan hipertruvájós szuperrafinált „fajta”. Kevés eszközzel dolgozik, de kitűnő ökonómiával. Táncoos, ütős, laza, szerény, vidám szám, méltán lesz népszerű bármely buliban, bármely műsorsávban. Idővel.

Farkas Zsolt

VITA

NEMES NAGY ÁGNES LÁTOGATÁSA ILLYÉS GYULÁNÁL

Kodolányi Gyula ILLYÉS ÉS A „POLGÁRI KÖLTŐK” című írásában (*Holmi*, 2008. július) – amelyben Nemes Nagy Ágnes A NÉPIEK című, hagyatékból közölt esszéjére (*Holmi*, 2008. április), különösen annak Illyés Gyulára vonatkozó részére reagál – megnevezetlenül is megszólít, válaszolnom kell tehát. Válaszom egy részében megpróbálom cáfolni állításait. De nem térek ki például arra a mondatára, amelyben azt ál-

lítja, hogy Nemes Nagy írása „oly sommásan beszél »polgáriakról« és »népiekről«, mintha magát az 1951-ben ítélték Révai Józsefet olvasnánk”, vagy amelyben azt kifogásolja, hogy Nemes Nagy együtt említi Darvas Józsefet és Kodolányi Jánost. Nem is csak azért nem, mert A NÉPIEK egyértelmű fogalmazásmódja nem igényel ilyen jellegű értelmező megjegyzéseket, hanem azért – és írásomnak ez a lényegi mondanivalója –, mert a Nemes Nagy Illyésnél tett látogatásakor elhangzottak túlmutatnak személyes kapcsolatukon. Inkább erről beszélnek.

Kodolányi véleménye szerint a most megjelent hátrahagyott írások „jórészt elnagyoltak és megoldatlanok”, Nemes Nagy Ágnes A NÉPIEK-et „nem fejezte be”, sőt, „Talán szándékosan hagyta torzónak, mert tudta, hogy rossz”. Ezért arra a következtetésre jut, hogy nem kellett volna közölni: „Közlendő? Kanonikus? Bizonyára nem.” Feltételezi azonban, hogy azért jelentek meg, mert az „utókor filológusa”, „Szeretne minél több ismeretlen művet felmutatni”. Erről csak a magam nevében nyilatkozhatok: írói hagyatékok gondozása során soha nem vezérelt az a vágy, hogy akár csak egyetlen ismeretlen művet is felmutassak. Nemes Nagy Ágnes életművét és hagyatékát – változó lehetőségeim szerint – azért gondozom, mert erre halála előtt néhány hónappal felkért. Többször is beszélt arról, miféle munka vár majd rám, kiadatlan írásai, töredékei, levelei milyen állapotban vannak. Tudatában volt tehát annak, hogy írói hagyatéka előbb-utóbb megjelenik nyomtatásban, semmiről nem rendelkezett úgy, hogy zárolni óhajtja. A *Holmi* 2008. áprilisi és májusi számában közölt válogatást én állítottam össze, a közlésért tehát én felelek. Az írások egy részét régóta ismerem, más részük nemrég került elő. A NÉPIEK-et például 1991-ben olvastam először, megjelenését azóta szorgalmaztam.

Egyetértek Kodolányival abban, hogy ezek az írások általában vázlatosak. Különösen érvényes ez a SZÁRAZ GYÖRGYHÖZ ÉS A [PORGESZ BORBÁLA] című és még inkább a *Holmi* májusi számában közzétett feljegyzésekre. Vázlatosságuk, kidolgozatlanosságuk ellenére úgy ítélem meg, hogy Nemes Nagy Ágnes fontos, sőt aktuális kérdésekről szól bennük: az antiszemitizmusról, a szélsőjobboldali és szélsőbaloldali diktatúráról, továbbá arról, hogy miként vélekedik a magyarságról és a magyarkodásról. Ezenkívül beszél még irodalmi problémákról, műhelykérdésekről, számára